

Balio Sruogos atvirlaiškis Vandai Daugirdaitei, 1923-08-06, iš Tirolio - į Būgius

Tik dabar sugrįžo iš miestelio Pronskus...

Tik dabar sugrįžo iš miestelio Pronskus [1] ir papasakojo istoriją, kaip jis su tirolietėm jau suspėjo susipažinti, tik sugrįžęs vyras jį išvijo! O aš tau dar porą žodelių - ir nors dar 8 val.[.] jau lipsiu ant šieno miegoti - mes nakvynę gauname tik ant šieno, nakvynė gerai. Tik kaip man šandie liūdna paliko! Kol lipau ant Zugspitzo, [2] kol karsčiausiu po uolas - nieko pasauly negalvojau, o šandie taip ilgu paliko. Šandie kalnuose radom užmirštą ežerėlį - išsirengėm kaip indijonai, kokias 3 valandas praleidom ugnį bekūrendami. Jokio žmogaus, jokio gyvybės garso! Man prisiminė Vilijos pakrantės, ir man taip ilgu ir liūdna paliko! [3] Ir aš tau visą dieną dūmojau. Tau dūmojau ir gėleles bučiuodamas rinkau, kad tik jos trupučiuką dar kvėpėtų, kad nors trupučiuką dar žydėtų, kol pasieks Būgius. Ir dabar pro Alpių pievas matau Tavo veidą - ir man taip ilgu.

Bučiuoju Tave[,] Vandukėl, bučiuoju.

TavBal

Rodos[,] pirmadienis 6/VII[.]

Kai bus proga įmest laišką - tuoj parašysiu vėl. [4]

Perevalu „Gatterl“ mes persivertėm į Tirolį, takeliu, kur pieštuku pažymėta[.] [5]

KOMENTARAI

- [1] Juozas Pronskus 1919 m. su Baliu Sruoga dirbo dienraštyje *Lietuva* ir laikė jį žurnalistikos mokytoju. Jie ir vėliau draugiškai sutardavo, šiltai bendravo, kilo į kalnus. 1923 m. rugpjūčio mėnesį kartu praleido Bavarijos Alpėse. Juozas Pronskus, ne kartą kritęs pakalnėn, į bedugnę, ir išgelbėtas Balio Sruogos, vėliau parašė atsiminimus apie gamtoje patirtus išgyvenimus, nuotykius ir pavojus. Juozo Pronskaus atsiminimai liudija, koks buvo sunkus ir pavojingas pasikėlimas į Zugspitze'ą - aukščiausią Vokietijos viršukalnę.

- [2] Atsiminimuose Juozas Pronskus dėl ūgio ir būdo skirtumų save pavadino Patuku, o Balį Sruogą – kalnų vadą – Patu. Juozas Pronskus, „[t]as linksmas, šnekus, iškalbingas mažutis poetas“ išpūdingai atrodė šalia Balio Sruogos – kalnuose rimto, tylaus, susikaupusio, poeto „milžino“ (Aldona Čarneckaitė, „Ar jis tada nujautė savo kankinio dalią?“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 103): „Kitą rytą išvykome į Partenkircheną. Dienos uždavinys buvo – pulti Zugspitzą. Pusryčių vadas leido tik citriną, sausainį ir svogūną. Būsią lengviau kopti. Ar ne vis vien, kur provizija nešti, pamaniau. Savyje ar ant savęs... Prasimušę per Partnacho tarpeklį, kitoj pusėj sienos radome visišką netvarką. Čia buvo suverstos visos, Dievui pasaulį baigus tverti, medžiagos atmosferos: netašytos uolos, suskilę kalnai, nutrupėję, suaižėję, į prarajas suversti granito luitai, sniego pusnynai ir apledėję anksčiauėjusių žmonių kojų įdubimai... Kalnai pasirodė visoje nuogybėje, tik savo galvas visi buvo storomis debesų kepurėmis apsimaušę. Mažesnių debesų driekanos lėtai plaukiojo erdvėje ir rūko lyg milžino pyptkės dūmai. Vienas, lyg paklydusi avelė, buvo toks jaukus, kad galėjau lazdos galu pasiekti... Bežaisdamas vėl pamečiau Patą...
– Patai, a Patai, – šaukiu brisdamas per lediniu vandeniu putojančias kaskadas, apkurtęs nuo nesiliaujančios liūtės, upelio ir perkūno choro. Patas buvo čia pat, tik didesnio debesio atskirtas, o kai debesis nuslinko, mačiau, kaip jo kupra garavo vandens rykščių pliekiamas. Nepasiduosiu, nors pasigaluosiu, tariau ir paskutinėmis jėgų atsargomis pasivijau Patą. Dabar abudu nuo kojų iki pakaušių buvome apsimėję debesimis.
– Lipame! – išgirdau.
– Kur lipame, kad per sprindį nieko nematyti! – šaukiau.
– Juk ne akimis lipame, o kojomis, – paaiškino vadas.
Lipome jau keturiomis.
– Patai, – paklausiau priartėjęs, – kodėl mes lipame keturiomis?
– Dėl to, kad į kalną.
– O dėl ko gyvuliai ir pakalnėse keturiomis vaikšto?
– Kad neapsibristų.
Man tai ne visiškai buvo aišku, taip ir pasakiau.
– Apačioj visą laiką tik dviem kojom vaikštau, o neapsibrendu, – pasakiau.
– O vienu liežuviu dažnai apsibrendi. – Tai taręs, Patas nutilo. Mačiau tik jo batų padus aukščiau savo galvos, kaip jie atsargiai čiupinėjo kiekvieną uolos plyšelį, ir mačiau, kaip jo batų paspirti akmenys pasišokinėdami laigė pro mano ausis, dingdami debesų pilnoje apačioje. Daugiau nieko nemačiau, tik nujaučiau, kad ropojame kažkokio stataus pabaisos šonu. Vienintelį rūpestį turėjau, kaip apsisaugoti nuo dviejų galimybių – nukristi arba pamesti Patą.
Pirmąją galimybę įsivaizdavau taip: galiu apsibristi, galiu neapsibristi. Jei neapsibrisiu – gerai. Jei apsibrisiu – griūsiu arba negriūsiu. Jei negriūsiu – gerai, jei griūsiu – galiu nukristi, galiu nenukristi. Jei nenukrisiu – gerai, jei nukrisiu, liksiu gyvas arba užsimušiu. Jei liksiu gyvas – gerai, jei užsimušiu – gal ir negerai.
Antros galimybės – pamesti Patą – nemokėjau nė įsivaizduoti. Dėl to sumaniau Patui neįjungti prie bato prisirišti virvę. Tai darydamas į Patą kalbėjau tokiais žodžiais:
– Patai, a Patai!
– A? – atsiliepė Patas viršuje.
– Ar junti?
– Ką?
– Kaip kojas žemyn traukia?
– Argi?
– Tartum kas kojas pririšęs laikytų!
– Nejaugi?
Pririšau vieną virvės galą Patui prie kojos, kitą galą sau prie kojos ir atsiguliau. Lai tempia. Jis Patas, aš tik Patukas.
Pajutau, kaip įsitempė ir pakibo viena koja. Antroji, likusi viena, pasijuto nereikalinga ir pasidavė pasyvumui. Galvodamas apie kojas nebuvo apskaičiavęs, kas atsitiks su galva. Kojoms iškilus viršun, galva, likusi apačioje, pamatė visą padėties klaikumą, kuris man priminė kadaise meškeriojant matytus vaizdus, kaip ant virvelės galo kabanti slieką prisėlinęs ešeris išsižiojo ir prarijo. Aš kaip sliekas kabėjau debesų sklidinoje gelmėje, kuri buvo panaši į garuojančio vandens pilną katilą.
Desperacijoje pakėliau akis aukštyn. Pro praplyšusią debesų angą pamačiau dangaus mėlyname fone švintantį Pato veidą ir kaip Dante į Vergilijų rankas tiesdamas pradėjau šaukti. Mačiau, kaip Patas savo rankomis mane už virvės aukštyn traukė ir aš, galvą į aštrias uolas daužydamas, lėtai, bet tikrai artėjau į mėlyną dangų, į Patą ir saulę.
Patas stovėjo viršum debesų, aukštas ir gražus kaip arkangelas, ir spindėjo skaisčiausiais saulės spinduliais. Mano akys, per ilgą dieną debesų rūkuose skendusios, negalėjo pakelti staigios transfigūracijos ir kietai užsimerkė.
– Tu esi Vergilijus! – maldingai ištariau atsimerkdamas, kai Patas, už kojos užtempęs į Zugspitzės viršūnę, mane pastatė ant tvirto granito.
– Deja, tu ne Dante, kad iš pragaro reikia už kojos traukti, – juokėsi Patas“ (Juozas Pronskus, „Milžino paunksmėje“, in: *Ibid.*, p. 100–102).

- [3] Balys Sruoga ir Vanda Daugirdaitė, gyvendami Kaune ir dirbdami dienraščio *Lietuva* redakcijoje, mėgo pasivaikščioti Neries pakrantėmis. Balys Sruoga, ilgėdamasis mylimosios, vėliau dažnai prisimindavo vietas, kuriose buvo kartu, laiškuose ypač pastebimas saulės apšviestos Vilijos (Neries), tekančios už miesto, leitmotyvas: „O vakar buvo šventė – didelė-didelė – pilna Saulės. Ir aš vakar buvau už miesto – ten – atmeni – pagal Viliją. Buvo ir Kirša. Aš buvau nuėjęs į tą vietą, į Viliją, kur mes pernai buvom, kur buvo tiek daug saulės, kur mūsų dienos tokios lengvos buvo. Ilgai buvau saulėj. Pridėjau veidą prie smėlio. Užmerkiau akis – ilgai Tau dūmojau. Ir tuomet dūšioj taip lengva buvo. Ir taip nesinorėjo atsimerkti, aš bijojau pamatyti, kad Tavęs čia nėra, kad Tu esi toli toli nuo manęs. Aš buvau visas visas tavo, toks, kaip tu mane myli, kaip Tu nori, kad aš Tavo būčiau. Retai kada aš galiu taip Tavo būti! Ir taip bijojau akis praverti!“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Kauno – į Būgius, 1921-05-22-23, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 459, l. 8r-v); „Ach šiluma, šiluma! Atsimena Kaunas, Nemunas, Vilijos pakrantės, Tu – šitiek saulės, šitiek spindulių, šitiek šilumos! Tokia tyli diena, tokia kaitri Saulė, Tu taip arti! Juk visa tai ne sapnas, juk visa tai buvo – mano – mano! Ar aš sulauksiu kada kaitros, ar Tu būsi kada arti, ar mūsų saulė bus kaitri, ar ir Tu, ir Saulė – ar būsite vėl kada mano – ką aš sapnuoju! Et – bet, jeigu aš dabar budėdamas sapnuot negalėčiau, tai aš ir gyvent negalėčiau! Ir man rodos, kad ne šiaudie, tai rytoj vis viena turi būt šilta. Turi būt šilta! Ir dienos saulėtos – turi būt mano!“, „O nuo Tavęs iki šiol nė žodelio. Aš ir nežinau, ką Tu apie mane manai, kur Tu esi, kaip Tavo reikalai. Aš ir nežinau, ar ir dabar Tavo ūpas tebėra toksai, koks buvo man išvažiuojant. Man būtų labai gera, kad Tu man parašytum. Ir kad Tu būtum gera. Aš labai labai norėčiau. Tuomet mano sapnai būtų lengvūs ir aš nieko nebijočiau. Aš baisiai norėčiau, kad Tu būtum gera dėl manęs. Kaip spindulių Karaliūnaitė! Kaip pavasario kaitra. Kaip Vilijos pakrančių Saulė. Saulė, kuri tik mudviem švietė“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Miuncheno – į Berlyną, 1921-11-10, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 658, l. 1v).
- [4] Sakinys, prirašytas vertikalčiai atvirlaiškio antros pusės kairėje paraštėje.
- [5] Sakinys, prirašytas vertikalčiai ir priešinga vaizdai kryptimi atvirlaiškio pirmos pusės dešinėje paraštėje ir virš atvaizdo.